

Ese în tota
Sambat'a.
Pretiu lu abon.
în Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Gassendi si istori'a astronomiei.

Sum convinsu, ca nu numai amiciloru de sciintiele naturale, ci si celoru ai literaturii frumóse le va fi binevenitu, déca vomu publicá în colónele fóei nóstre în dulcea nóstra limba materna, disertatiunea lui Petru Gassendi despre istori'a astronomiei (*Praefatio in vitam Tychois*); étami deci opulu nepretentiosu, care recomandandu atentiunei celitoriloru acestui jurnal, dorescu din anima, ca daca nu de acea invetiatura, macaru de acea bucuria spirituala se se impartiéseca, de care m'am impartesitu eu cu elaborarea aceluia. Mai nainte de a me apucá in sa de testulu disertatiunii, credu a nu fi de prisosu a permite aici cateva trasuri din viéti'a lui Gassendi.

Gassendi a fostu filosofu renumitu, matematicu alesu, precum si astronomu nu mai pucinu distinsu. S'a nascutu în Chanterstier, unu satu în Provence în Franci'a în 22. Ianuariu 1592 din parinti nu atata nobili de nascere, catu onesti si blandi, carii l'a invetiatu pre elu totu binele. Inca nu erá de siepte ani, si spiritulu seu celu mare a si 'nceputu a se aratá activu. Se sculá adica nóptea de mai multe ori din asternutu spre a contempla stelele si a meditá asupra acelora; si adeseori disputá cu contimpuranii sei despre cestiuni astronomice si astrologice.

Cursulu studiiloru 'si l'a finitu în Digne si Aix cu asiá sucesu distinsu, incatu în anulu 16 alu etatei sale fú denumitu de pofesoru alu retoriceii în Digne; éra preste 3 ani s'a insarcinatu cu propunerea studiiloru filosofice. Nu multu in sa dupa aceea se devotá statulu preotiescu, cugetandu ca în acela 'si va putea mai lesne si mai siguru stemperá setea lui cea mare dupa sciintia.

Dupa chirotonirea sa, în scurtu tempu fú înalatiu la demnitate de canonicu si dupace se orná cu laurea de doctoru fú denumitu de prepositu alu besericeii d'în Digne, care postu eclesiasticu l'a purtatu 20 de ani. Pentru acésta se numesce elu de comunu „Petrus Diniensis“. D'în timpulu acesta elu a statu in

ne'nterupta corespondintia atatu cu intieligintii catu si cu mai multe personalitati de rangu din Europ'a intréga.

În anulu 1645 fiindu rugatu, ba oresicum silitu de cardinalulu din Lyonu, ocupá catedr'a de profesoriu de matematica în colegiulu regescu din Parisu.

A muritu în 24. Octobre 1655, cá omu fórte versatu în tóte ramurele sciintieloru; dara cu deosebire s'a destinsu în filosofia, din care caus'a s'a si numitu „filosofu crestinu“. Erá si amicu alu muziceii despre care a scrisu un'a disertatiune intréga. Trei ani dupa mórtea lui, adeca în anulu 1658, i s'a edatu tóte opurile în 5 tomuri în Lyonu. Alu siesele tomu contiene epistolele acele, care densulu le scrisese catra barbatii literati ai timpulu seu, cum si acelea, pe care le îndreptase catra elu principele Ludovicu din Vales si barbatii cei mai eminenti în sciintie. Intr' alu cinci-lea se afla si biografi'a lui Tycho inaintea careia Gassendi a pusu, cá precauventare, istori'a astronomiei, precum urméza:

Mai nainte de tóte, díce elu, se pare fara indoieála, ca atare cercetare a corpuriloru ceresci e asiá de vechia cá insasi originea omului. Si cum ar si putea omulu nebagá în sama fenomene asiá de maiestóse si folosítóre, cum sunt acele care ni s'arata colo susu? Între altele candu vede, ca sórele nece resare, nece apune în unulu si acelasi locu, ci în anumite periode de tempu e mai dícsu éra în altele mai susu; ca prin posetiunea-i mai diosu causésa iérna, éra prin cea mai susu véra: negresitu trebuie si se observe acésta schimbare, dupa care are d'a acceptá apoi unu tempu mai viforosu séu mai linu. Dealtumintrea si schimbarea lunei a atrasu de tempuriu asuprasi ochii ómeniloru, si mai virtosu prin fasele sale urmate la timpuri otaríte, care precum se vede a causatu, ca tóte popórele 'si mesurá tempulu dupa rotirea aceleia, cu atata mai multu, fiindu ca rotatiunea ei se repete mai desu.

Tacu de figur'a cea frumósa a steleloru noptii, cari dupa schimbările timpuriloru trecu si ele printr'ale loru

proprii; nu voiu vorbi cu deosebire de Vinerea (Venus), care acum resare multu mai timpuriu; acum numai cevasi mai curendu, alta data érași mai tardiu decatú sórele; ma nici de altele acestora asemenea nu amintezu, decatú insemnu aceea, ca desi ómenii cauzele acestoru schimbări le au scrutatu si aflatu mai tardiu, totusi fenomenele le-au bagatu in sama si le-a admiratu de timpuriu, si desi n'a sciutu cauzele loru, s'a folositu totusi de ele. Aici se tiene si acea, ca despre acela, de care se dice a fi creatu omu sub nume de Prometeu se spune, ca elu a datu omului statura drépta, cá astufeliu faci'a si ochii lui se fia indreptati spre ceriu si stele (Ovid. met. 85 — 86). Fiendu insa ca modulu acesta de scrutatiune e numai generalu si simplu, si nescine ar poté se intrébe, daca este cu putintia a veni la cunóscerea jimpului aceluia, in care s'a probatu a formá o sciintia din rezultatele cercetariloru si astumodu s'a datu antei'a ocaziune la incepetur'a astronomiei? trebuie a scormoni — in obiectulu acesta — scriptele vechiloru scriitori.

Catu pentru scriptele sante, cestiunea indata ar fi deslegata, daca amu aflá in acelesi macar ceva urma de aceea ce dice Iosifu Flaviu (libr. 1 antiq. c. 3) despre urmatorii lui Situ, ca ei se fi aflatu sciint'ia ce tratéza despre stele, pe care a sapat-o in dóue colonne un'a de caramida si alt'a de pétra, cá asiá in casulu unui diluviu, urmandu baremu prin column'a cea de pétra, care ar putea resistá influintiei ruinatóre a diluviulu, se se póta pestrá pentru posteritate acele cunoscintie; séu daca acelesi scripturi sante ar atinge macaru pe scurtu caus'a aceea, care Iosifu o memoréza cu privire la viét'ia celoru vechi; caci daca sta acésta, atunci be-tranii in adevéru a dispusu de timpu destulu pentru perfectiunarea astronomiei, care — cá se se póta observá tóte schimbările miscariloru corpuriloru ceresci — cere celu pucínu 600 de ani, de acea observa elu ca asiá numitulú „anu mare“ constá din 600 ani comuni, fiinduca dupa credint'ia comuna miscarea trupuriloru ceresci se schimba necurmatu.

Dance consumpto, magnus qui dicitur, anno
Rursus in antiquum redeant vaga sidera cursum,
Qualia praeteriti steterant ab origine mundi.¹⁾

(Epigr. de aetat. anim.)

Fiindca mai departe Iud'a apostolulu dice ca Enocu, unu urmatoriu alu lui Situ inainte de diluviu, a pro-rocitu: cu lucru am putea veni in lamuire, daca séu

ar stá insemnatu ca Enocu a disu ceva despre stele, séu daca nu ar fi siguru, ca cartea aceea, in care — despre Tertulianu si Origene — se cuprindu tratarile misterióse ale lui Enocu despre numele steleloru séu astreloru este o carte falsa si astufeliu reprobabila; pe care si st. Ieronimu o numesce carte falsa si de care st. Augustinu dice, ca este eliminata dintre cartile sante ale evreiloru prin lege. Intr'aceea se pare siodu, ca Iosifu nu face de ea nici o pomenire; ce póte d'aceea n'a facutu, caci, fiindu de opiniune, cumca patriarsii — cá se póta a perfectiuná astronomi'a — trebuia se traiésca celu pucínu 600 de ani, pe Enocu; care vietiú numai 365 de ani, l'a socotitu intre cei de lasatu afara.

Mai departe daca privimu lucrulu dela diluviu, cestiunea si atunci aru fi resturnata, candu am gasi macaru unu cuventu, din care despre cele díse de Iosifu s'ar putea urmari, ca Egipteniloru Avramu le-a facutu astronomi'a cunoscuta; relativu la acésta Berozu si alti scriitori citati de Iosifu etc. vor fi cititu póte ceva din cartile rabiniloru vechi, insa nici-decum din scriptele sante, in cari despre totu lucrulu nu sta o iota. Ma sunt invetiatori, intre altii si Salian (la an. 1470), carii acum mentionat'a impregiurare. din caus'a préscurtei petreceri a lui Avramu in Egiptu, o tienu de neprobabila si sunt de parere, ca acést'a mai multu s'ar putea dice despre Iosifu, stranepotulu lui Avramu. De Avramu adica citimu, ca elu s'a mutatú din cetatea Ur a Caldeei, insa aceea nu, ca elu a invetiatu astronomi'a dela Caldeani, ori ca elu a comunicatu aceea Egipteniloru. Éra catu pentru stranepotulu seu Iosifu, de acesta se scia, ca elu a favoritu preotiloru, deórece cu ocaziunea acelei fómete generale si indelungi, ipotecandu regelui intregu pamentulu Egiptului, cu alu popiloru elu n'a facutu acést'a, carii capatau inca o cantitate hotarita de midilóce ale traiului din magazinele publice. Din acésta insa numai aceea s'ar putea deduce, ce citimu la Aristotelu, ca la Egipteni — pe carii elu i tiene de poporulu celu mai vechiu — popii avéu destulu timpu fara ocupatiune, pe care ei insa l'a folositu apoi spre intemeierea sciintiei matematice, — éra nici decumu nu se póte totodata urmari si aceea, ca Iosifu a invetiatu pe popii egipteni matematic'a, ori ca elu a invetiatu acésta sciintia dela ei. Favorulu acela, pe care elu ilu dovedea pentru popi, de buna sema n'a resultatu numai din acea reverintia, cu care regele si poporulu se aratá catra popi, ci totodata si din recunoscint'ia, cu care elu le érá datoriu, fiindca, cá fiu

¹⁾ Dupace a trecutu anulu, care se dice mare, se reintoreu érași corpurele miscatóre ceresci in cursulu loru de mai ante, cuiuu a statutu dela originea lumii trecutú.

de pastoriu, neposedandu cunoscintie multe si venindu mai tardiu la curte, densulu numai prin ei a ajunsu la invetiarea sciintieloru.

(Vá urmá.)

Instructiuni pentru inspectorii generali, inspectorii de judetie, subinspectorii de plasi si plaiuri si pentru invetiatorii comunali (in Romani'a).

(Urmare.)

CAPU III.

Modalitatea revisiuniloru.

Art. 12. Ori-unde se voru presentá inspectorii generali pentru revisiune, mai anteu de tóte voru invitá, in comunele rurale pre alesii sateloru si pe preotulu celu mai betranu, in orasiile secundarie pe consiliile municipale si in capitalele judetieloru pe comitetele de inspectiune, cá se asiste la revisiune, seu in corpore, seu cate doi, sau celu-pucinu cate unulu din membrii acestoru autoritati.

Art. 13. In casu de a nu voi, ori de a nu puté nimene dintr'acestia se insociésca pre inspectoriu la vre-o scóla, ori la vre-unu internatu, elu va adnotá acésta impregiurare si va pasi singuru in exercitiulu functiunei sele.

Art. 14. Inrandu inspectorii in scóla, voru invita pre institutori se-si incépa ori se continue functiunea loru, facendu 'si prelectiunea ori esaminandu pre scolari, si voru asistá la aceste ocupatiuni óre intregi, si fiindu de lipsa mai multe dile dearondulu la fiacare scóla spre a se cenvinge despre capacitatea institutoriloru si despre metodulu loru. — In acestu timpu ochiulu loru va observá totdeodata si cele ce privescu ordinea in scóla, curati'a scolariloru si a localului, comoditatea si salubritatea acestui din urma.

Art. 15. Voru cere dela institutori catalógele anului scolasticu espiratu si ale anului curinte, le voru compará intre sine, si voru fi cu cea mai mare luare aminte asupra promotiunei scolariloru dintr'o clasa in alta, precumu si dintr'o banca in alta.

Art. 16. Voru esaminá elaboratele inscriurii ale scolariloru, din cari se póte cunósce nu numai progresulu acestora, ci si diligentia, si cunoscintia de gramatica a institutoriloru. — Regulati'a scriere a limbei nationale va fi obiectulu principale in esamirarea acestoru elaborate, precumu si a indreptariloru ce voru fi facutu institutorii in ele. — Institutoriulu care nu se ocupa necontentu a cunósce din fundamentu limb'a

nationale si gramatic'a ei, nu merita a ocupá postulu de institutori, si in acestu puntu inspectorii voru fi cu cea mai mare rigurositate si impartialitate. — Ei voru fi totdeodata cu luare — aminte si asupra formeii caligrafice a scripteloru scolariloru.

Art. 17. In acestu modu voru asistá si voru procede inspectorii generali si in localulu, unde inspectorii de judetie invétia si prepara pe candidatii de invetiatori ai comuneloru rurale.

Art. 18. Atatu in privinti'a inspectoriloru de judetie, catu si in privinti'a institutoriloru de clasa I. si II. primaria, inspectorii generali voru starui a se observá si a se restaurá ori unde va fi degeneratu metodulu lancastricu, in sa in forma mista, cumu s'a adoptatu in urma in tóte scólele, adeca: metodulu pure lancastricu séu mutuale pentru instructiunea curatu mecanica, precumu: cunósccrea litereloru, silabirea, deprinderea la trasurile fundamentale caligrafice, scrierea si cunósccrea numeriloru si schimbarile scolariloru in banci si la semicercuri; ér' in celelalte metodulu simultanu prin institutori si cu ajutoriulu monitoriloru.

Art. 19. Afara de acésta, voru starui cu totu dinadinsulu cá program'a prescisa de eforia se se observe in modu uniformu in tóte scólele primarie.

Art. 20. Inspectorii generali voru ingrigi cá de acumu inainte, la fiacare scóla primaria se se afle suptu priveghiarea institutoriulu superioru cate unu micu registru, in care se se inscria atatu fiacare dintre institutorii claseloru primarie, catu si inspectoriu de judetu fiacare la ór'a in care intra atatu inainte de amédiu catu si dupa amédiu.

Aceste óre sunt, pentru institutorii claseloru primarie inainte de amédiu iérn'a dela 9 pana la 12, var'a dela 8 pana la 11, dupa amédiu iérn'a dela 2 pana la 4, var'a dela 3 pana la 5.

Pentru candidatii de invetiatori sunt totu aceste óre acolo, unde se afla locale speciale pentru instructiunea loru; ér' unde nu sunt locale de ajunsu, ei voru intrá in sal'a clasei I. si II. primarie iérn'a dela 12 pana la 2, vér'a dela 11 pana la 2 si dela 5 pana la 7 óre sér'a.

Caus'a fiacarei lipsiri, ori a intardiarei institutoriloru se va adnotá in rubric'a observatiuniloru.

Art. 21. Inspectorii voru starui a se observá aceste óre cu cea mai mare rigurositate, si nu voru tolerá cá institutorii sa-si faca prelectiunea loru 5 óre in continu, ci 3 óre inainte si 2 dup'amédiu.

Art. 22. Cu oca siunea fiacarei revisiuni inspectorii

voru cercetá registrele de înscrierea institutorilor la órele de intrarea în scóla, spre a se convinge de es-actitatea fiacaruia. — Asemenea voru cercetá si cancelari'a scólei spre a se convinge daca registrele de intrare si esíre, catalógele si dosariile se tienu în stare buna, atatu de cãtra institutoriulu superioru, în ceea ce privesce scól'a primaria, catu si de cãtra inspectoríulu judetiului în ceea ce privesce pe ácestu din urma si scólele comunale supuse inspectiunei lui.

Art. 23. În privinti'a bibliotecelor scóleloru primarie inspectorii voru staruí a se regulá obligandu pre institutorii superiori a tiené unu registru, în care se se însemnéze dat'a primirei fiacarei carti si autoritatea ori persón'a dela care s'a primitu; asemenea unu catalogu, în care se se înscria tóte cartile, cu titulu loru, numé- rulu volumelor, numele autoriului, datulu editiunei si numé- rulu seriei ori despartirei, în care sunt asiediate în dulapu.

Totu deodata inspectorii voru cercetá daca sumele ce se trecu pre fiacare anu în budgetele municipali- tãtilóru pentru bibliotecile scóleloru primarie se între- buintiéza conformu destinatiunei loru.

Art. 24. Orice observatiuni voru avé a face in- spectorii generali institutoriloru si inspectoríului de judetiu, le voru face în parte dupa esírea din scóla si în modu cuvintiosu.

Art. 25. Dupa terminarea revisiunei unei scóle, inspectoríulu generalu va tiené o siedintia în cancelaria scólei cu toti institutorii si cu inspectoríulu judetiului, în care le va comunicá resultatulu observatiuniloru sele, le va dá consiliile sele, se va consultá cu ei despre midilócele de îndreptare, si-i va indemnã la concordia si la o conclurare armonica în functiunea loru.

Art. 26. O speciale luare-a-minte voru avé in- spectorii generali asupra comerçului cu cartile didactice, nu cumva se face abusu în vendiarea loru cu pretiuri mai urcate, si daca se afla în numeru de ajunsu. Tot- deodata voru cautá si voru propune eforiei midiloculu celu mai simplu de a regulá distriburirea acestoru carti pre la tóte scólele în modulu celu mai corespundietóru scopului.

Art. 27. Inspectorii generali voru tienea si în revisiuni voru avé pururea cu sine unu registru, în care voru adnotá cu precisiune si imparialitate tóte observatiunile loru si dupa care voru compune rapor- turile si relatiunile loru cãtra eforia. — În timpulu candu nu se voru aflá în revisiune, aceste registre voru stá în cancelari'a instructiunei publice.

Asemenea voru conservá inspectorii în dosarie regulate tóte ordinele eforiei, raporturile loru cãtra acésta, si orice corespondentie voru avé cu autoritatile.

(Vá urmã.)

Observatiuni privitóre la educatiunea casana.

(Urmare.)

Educatiunea copiiloru incepe la trei ani; atunci se forméza tienera loru de minte si este priimitóre de cea d'anteiu invetiatura. Aibi multa grige pentru anii cei d'anteiu ai vietii si mai apoi vei avea mai pucínu necasu în timpulu educatiunei mai intinse. Unu cultiva- toru îndemanatu, care sadescé unu copaciu, are grige se ingrasie pamentulu pe-lengã fragetele lui radacini; ilu ingradesce impregiuru si atunci elu póte se se bucuré în ide'a lui si de florile si pómele care au se-i platésca odata ostenele sale.

Candu unu omu vá se zidésca ceva, elu iá inba- gare de séma temeliele zidirei ce vá se face; éra la marea si gréo'a zidire a educatiunei copiiloru lipsescé de multeori acésta considerare; parintii îi lasa în anii d'antei, candu are a se formá fundamentulu, pe man'a servitoriloru si a ómeniloru stricati, apoi mai tardiu îi supunu capritiiloru loru. cu cuventu ca este timpu se îndreptéze defectele caracterului loru. Pré desu vei vedea parinti, carii candu vinu de undeva necasiti acasa, nu vor se dea copiiloru nici macaru lucrurile cele trebuintiése, si érasí candu sunt multiumiti si se afla în voia buna, se grabescu a le impliní fara bagare de séma tóte voile loru. Ce facu atunci si copii? Nu vor se mai scie, daca cererea loru este cuvintiósã séu nu; se silescu numai a descoperí dispositiunea parin- tilóru loru. Care dintre noi n'a auditu pe copii di- cendu-si unulu altuia: „Se nu ceremu acést'a dela buníc'a, ca e necesita si nu ne o vá dá“, séu „Mam'a este prea cu voia astadi; se o rugamu a ne face ast'a si ceea“. Prin acésta insa nu voim a díce, cá parintii se face pe copii a nu le pasá nimicu de dispusetiunea în care ei se afla. Daca o muma este intristata, trebue se díca ficei sale, ca nu-i e bine, e superata etc., de aceea se nu face sgomotu si se nu o supere cu in- trebari netrebnice. Atunci si fat'a se impartesiesce de patimile maicii sale. Daca vre o norocire imple de bucuria inim'a tatalui séu a mamei, se o descopere si copiiloru, se se grabésca a le impliní — fara pericli- tare — vointi'a loru; scurtu: se impartã tóte copiiloru loru — si intristarea si bucuri'a.

Mamele pierdu multu timpu cu ocupatiunile, datorile si placerile lumii. Nu trebuie a vorbi multu copiiloru. Pentruce se le ostenesca mintea spuindule vorbe neinsemnatore si pe care ei mai adesea nu le pricepu? Traiesca o mama cu copii sei, bage numai sem'a la tote misicarile loru, si ei o vor face pe ea se cunosca timpulu in care se le vorbesca cu folosu. De multe ori copii osteniti de jocu, vinu lenga mam'a loru, se alatura lenga ea si se roga a le povesti cate ceva; atunci mam'a se pote folosi de acesta dispozitiune a loru, se le intiparesca in minte pentru totdeun'a naratiuni morale, masime mantuitoare. Se le spuna o istoria, unu basmu moralu, si sei deprinda de timpu a deosebii istoria din basmu; se le dica: „Acesta se numesce istoria, fiindca acestu lucru intr' adeveru s'a intemplantu; er' ceea-lalta este numai unu basmu fiindca este nescocita, numai ca se ve tiena de uritu. Daca povestesci (narezi) unu lucru ce ti s'a intemplantu tie, sorei-tale seu bunica-ta, atunci spui o istoria; catu vei schimbá ceva dintr'ens'a, atunci va se dica ca minti“. Ce de principuri intielepte, ce de cunoscintie felurite, ce de svaturi folositoare pote o muma baga cu modulu acesta in capulu copiiloru sei! Prin acesta nu numai ca le formeza judecat'a loru, dar de aci incepe a se pune temelulu celu de multu pretiu alu iubirei alu, milei, alu condurerii si alu bunatatii. „Privesce“, pote dice o mama, „p'acesta fata de gradinariu catu e de brava, de placuta; ea alerga asiá de tare ca si tine, si apuca man'a la multe; ea prinde cei mai frumosi fluturi, ca se ti-i aduca tie; scie se intocmesca preplacute bucate; este iubita de maica-sa, precum si tu esti iubitú de mine; ca si tine are si ea o inima, care bate de bucuria candu vede pe tatalu seu intorcenduse din tergu seu de-pe campu, precum bate si a ta candu viu de undeva, unde nu te-am pututu lua cu mine. Care este dar' deosebirea intre acesta fata si intre tine? Rochi'a ei este de o materia de lana prosta, a ta este de tulpanu suptire; caus'a este ca asiá a binevoitu Ddieu; ea se se nasca din parinti seraci, si tu din parinti avuti. Dar' Ddieu da avutiile, Ddieu le si ia. Ddieu dar' pote se ne ia avutiile nostre si se le dea parintiloru acestei fete“

Ori-catu cere trebuinti'a d'a vorbi cineva cu copii sei, nu trebuie totusi a raspunde la tote intrebarile loru. Ei de multe-ori facu intrebari, la care nescine trebuie se-i insiele. Trebuie nescine se le esplice numai lucruri, pe care mintea loru le pote precepe si pentru celelalte se le dica: acest'a tu nu poti se o intielegi, fiindca esti inca pré micu.

De multeori copii intréba numai ca se-si faca de vorba, intréba de lucrari, care li s'au mai spusu odata; atunci trebuie numai se li se aduca aminte, ca acesta intrebare au mai facu'o, fara insa a li-o mai esplica din nou. Astumodu copii invetia a se gandí si a tiena minte ceea ce li s'au disu odata. Candu parintii vedu, ca copii loru au pricepere firésca, potu numi netrebnice intrebarile facute asupr'a unoru lucruri ce le ar putea de sine intielege, seu se-i indemne a se gandí unu minutu, ca se-si multumésca curiositatea. — Iubire, incredere, respectu si frica, — aceste sunt simtiemintele, ce trebuie se insufe cineva copiiloru. In vechime parintii se serviá cu fric'a, — ca se dea buna-crescere copiiloru loru; acum vor se fia iubiti de densii. Adevratu este, ca respectulu si fric'a aducu arare-ori increderea si iubirea, dar' iubirea fara de frica si respectu cu timpu scade. O inima semtitoare, desí isi uita datorile sale, se intorce insa indata de frica se nu intriste pe iubiti sei parinti. — Lucrulu celu de capetenia este d'a invetia pe copilu potrivit cu desvoltarea judecatii sale: nu-ti bate capulu a avea flori fara timpu, care nu ar putea se-ti dea nici unu fructu. Russo dice ca „siedevrulu unei cresceri este, d'a face unu omu cu judecata, si cine voiesce se crezca unu copilu puindulu totdeun'a a judeca, voiesce se incepa lucrulu dela sfersitu“. — Celu d'anteiu lucru este se bagi in capulu copiiloru multe cuvinte; cu acesta ajungi la desvoltarea judecatii loru. Condiliacu dice, ca cuvintele sunt de cea d'anteiu trebuintia pentru cunoscinti'a lucruriloru. Trebuie dara, ca se formeze judecat'a copiiloru, se se marésca si disionarulu loru; si intr' acesta parere, ce nu se unesce cu a lui Russo vede cineva, ca tienerea de minte este o putere mecanica de trebuintia a se forma inainte de a fi in stare unu copilu se judece. Copilulu acela, caruia i-a vorbitu parintii multu, intrece pe acela, care petrece cu ómeni tacuti. Dar' mai greu este se faci pe copilulu multu vorbitoru se taca, decatu pe celu tacutu se vorbesca.

(Vá urmá.)

Intocmirea scólei.

(Fine din Nr. 21.)

Pre-catu vá fi cu putintia bancile si mesele trebuie asiediate asiá, ca lumin'a se vina din partea stenga adica se isbesca in palm'a manei scriinde a copilului; e mai pucinu bine candu copii stau intorsi cu spatele catra lumina si si mai nepotrivitu si ochiului mai stricatoriu, candu copii trebuie se siéda cu faci'a catra

ferestra, candu lumin'a le vine in ochiu. Docintele se-si iá loculu seu nu prea aprópe de copii, adica tocma lipitu cu més'a de banc'a anteia, ci cevasi mai departe si asiá cá se i se véda preste toti si se nu fia intorsu cu dosulu catra nici un'a banca. Intocma necuviosu este, candu invetiatorulu in timpul instruarii se afla in misicare necontentita, se preambila prin scóla si face pe copii a se uitá candu in-susu candu in-josu dupa elu, séu candu arata cu degetulu pe copii de intrebatu si se duce dreptu la ei, inlocu de-ai strigá simplu pe nume. O atentiune si cufundare in invetiatura a scolariloru este cu neputintia in asemenea casuri. Dealtumintre docintele trebue adesea se-si aduca aminte, ca elu este pentru scolari o persóna de cea mai mare importantia, din care cauza este espusu la observare continua din partea scolariloru. Acésta bagare de sémanu se 'ntinde numai la imbracamintea, ci si la minele si tóte gesturile sale. Scolarii cu timpu asiá ilu studiéza pre elu, incatu din faci'a si aerulu lui conchidu la dispusetiunea lui cu care intra in midiloculu loru, si nimica nu remane de ei nebagatu in sama. Deaceea nu se póte d'ajunsu recomandá docintelui a fi atentu asupra sa insusi inca dela inceputu. — E loculu aici d'a mai face bagatori de sama pe docintii nostri inca la o cróre, in care aluneca asia de usioru partea cea mai mare a loru. Este vorbirea prea tare in scóla, prin care credu unii a impune mai multu, a face invetiatur'a mai atragutóre si a pastrá mai bine atentiunea si liniscea in scóla. Insa nu este asiá; instruirea este atragutóre si desceptatóre numai prin injuriintia ei asupra activitatii proprie, asupra animei si a mintei copilului, ea sta numai in alegerea buna si orinduarea materiei de invetiatur, si nici cum nu in spusulu cu glasu mare. — Liniscea in scóla inca nu se ajunge prin acésta, caci copilulu dedanduse cu strigatulu, se desvétia dela linisce. Liniscea se face numai prin linesce, si liniscitulu nu striga! Din contra prin vorbirea mai domóla, copii sunt siliti a pázi liniscea cea mai mare, cá se póta intielege, éra invetiatorulu observa atunci mai usioru misicarea cea mai mica. — Durere, ca nu multi invetiatori urméza aceste consilii, durere, ca multi isi ruinéza prin acésta neurmarea sanetatea loru fara a fi folositu prin aceea ceva!

Sciri scolastice.

Sibiú, 19. Iuniu n. In timpul mai nou se nascu-e intrebatiunea, daca academi'a c. r. de drepturi din Sibiú vá mai stá si in viitoriu in form'a ei de pan'acum séu nu? „Hr. Ztg.“ o fóia germana redigata

de unulu dintre profesorii acelu institutu, mai in dilete trecute ne aduse in cateva síre scirea, ca viitorulu mentionatei Academii juridice e asigurat. Unu numeru mare de foi magiare a reprodusu acésta scire cu adaosementu, ca „ce are se fia dara cu institutul juridicu din Clusiu?“ a carui reinviare o reclama impregiurarile de faci'a? Fóia germana de mai susu le replica, ca n'are nimic'a in contra redeschiderii nunumai a institutulu juridicu din Clusiu, dara si alu celui din Ajudu etc. In dilete de mai curendu insa ne veni la cunoscentia, ca in asta privintia s'ar fi intrebatu si diferitele Ordinariate din Transilvani'a pentru darea opiniiloru loru. Intocma s'a intrebatu respectivele Ordinariate si in privintia gimnasiulu mare de statu din Sibiú. Necesitatea sustarii acestui gimnasiu este evidenta din impregiurarea, ca o populatiune asia de mare cum este aceea ce ocupa o arie atata de intinsa — dela Sibiú pana la Brasiovu, pana la Sigisóir'a, pana la Mediasiu, pana la Belugradu — are, afara de gimnasiulu luteranu Sibiianu, numai gimnasiulu de statu susnumitu. Fiindu insa ca luteranii si au gimnasiulu loru fórté bunu in Sibiú, gimnasiulu acela de statu ar fi cu cale si cu dreptate a se destiná pentru romani, remanandu pentru aceea totu gimnasiu de statu si introducanduse limb'a romana de instructiva. Multimea juniloru ce a frecventatu acelu gimnasiu a fostu totdeuna Romani, ei vor trebui a formá p'aceea si in viitoriu.

— Aducemu cu multa bucuria la cunoscentia publica o fapta préfrumósa a „Reuniunei femeiloru romane“ din Brasiovu, prin care a facutu a se intinde binefacerile ei intr' unu modu laudabilu si in Sibiú. A destinatu adica aceea si suma anualá de 200 f. v. a. pentru instituirea unei scóle romane de fete aici in Sibiú, ceace s'a si incuviintiatu dela locurile mai inalte si scóla se va deschide in 19. Iuniu a. c. avendu de invetiatorésa pe M. Georgevici. Tac'sa de priimire in acelu nou institutu s'a statoritu la 1 f. si afara de aceea unu didactru anual de 5 f., care sunt a se respunde la intrare. — Fetele se vor instrúá in acéa scóla atatu in obiectele preserise pentru scólele populare cum si in totu felulu de lucru de mana. — Dorimu acestei scóle prosperarea cea mai buna!

Lugosiu, 5. Iuniu 1861.

In congratiunea de adi a ajunsu de obiectulu desbateriloru si starea scóleloru gr. neunite din comitatu, deórece se aratara nescé instantii din partea preotiloru pentru mutarea si depunerea invetiatoriloru. — Scólele nóstre devenira in anarchia grósa, cu schimbarea sistemiei guberniale, deórece in timpulu acestu de transactiune, deoparte D. inspectoru de scóle e lipsitu de jurisdictiunea scolara, éra de alta parte, consiliulu din Buda inca nu o facutu nici o dispusetiune in caus'a acésta, — dóra cá se restaureze „Directoratululu scolaru“ celu dinnainte de 1848. — Adevuru ca in asiá stare a lucruriloru, comitatele suntu adeseori silité a se amestecá in tréb'a scolara a neunitiloru, ma din esperintia se póte díce, cum-ca li si place asi bagá lingur'a unde nu li ferbe óla. De esemplu in comitatulu Timisiórei. — Noi dupa legile din 1790 —

avem autonomia de scóla, si nici ca vom suferi cá se se mestece in trebele scolare. nici comitatulu, dar' nici popimea, de josu si pana susu, — ci dorim cá se se restitué éra directoratulu de scóle, se fia independente si numai sub inspectiunea Majestatii sale adica prin organele pe care Majestatea le va rendú anume pentru scólele nóstre, caci Acést'a are dreptulu reservatu in caus'a scolara a neunitiloru.

In obiectulu acest'a dara, comitatulu Carasiului si-a datu rugarea catra consiliulu de locutiintia din Bud'a, cá se faca dispositiuni in intielesulu drepturilor a autonomiei scolare pentru neuniti pana la organizatiunea definitiva; — dar' si pan' atunci, comitetulu comitatensu, a denumitu o comisiune provisoria pentru cauzele scolastice, si anune pe DD. Stefanu Jonescu, jude de tabla salarisatu de presiedinte, Iulianu Ianculescu preceptoru generalu domesticu de subpresiedinte, Dr. Marienescu viconotariu comitatensu, de notariu, Ion Marcu, protopopu si Constantinu Udreea, cettianu, de membrii comisiunii scolare, carea va pasi in sfer'a fostului inspectoru.

Eu credu ca o dispositiune mai salutará pentru acestu timpu anarhicu nu s'a pututu asteptá, cu atata mai tare, cu catu in alte comitate se facu abuserile cele mai mari in contr'a scóleloru si invetiatoriloru, si anume din partea judiloru de cercu ma — si preotiloru.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana nationala.

(Urmare.)

§. 17. Vencislavu boemulu, si Otonu bavaresulu, 1301—1308.

Partid'a cea mai mare aduse pe Vencislavu, dar' fiindu desfrenatu si neputendu-se impacá cu tier'a, a caditu sub anatema papei. Tatalu seu, regele din Boemi'a, a venitu cu óste, si l'a dusu cu coron'a. Partidele chiamara atunci (1305) pre Otonu din Bavari'a, carele prin insielatiuni a capetatu coron'a si a venitu se se incoroneze. Temendu-se elu de partid'a lui Carolu Robertu, si vrendu cá se castige increderea publica a petitu pe fet'a lui Apor vovodulu Ardélului. Acést'a l'a prinsu, si luandu coron'a dela elu, l'a facutu cá se abdica de domnia, si Otonu s'a si dusu in Bavari'a.

§. 18. Carolu Robert, 1308—1342.

Pap'a prin-unu cardinalu a facutu pe magiari cá se aléga pe Robertu; — éra Apor cadiendu sub anatema a datu coron'a tierei. In 1313 a datu o diploma lui Ion Gembulu unui romanu, din a carui vitia se deduce

famili'a Betlenu. Sasii facu o rescóla (1320) religiuara, si regele 'i bate prin romani, apoi infrange puterea voivodiloru in Ardélu.

Regele a plecatu (1330) in contra lui Mihailu II. Basarabu din Romani'a, si a cuprinsu Severinulu, unde a asediatu cu titlu de „banu“ pe Dionisiu.

Basarabu tramite soli si 'i spune ca Severinulu 'i lasa; dar de pasiesce mai departe va fi reu de regele. Acést'a cu capulu mare, a plecatu mai in laintra, dar' flamentandu-i óstea, a cerutu armistitiu, cá pe urma se rentórne. Basarabu i-a statu intre munti si paduri in cale; si incungiurandulu, de Sambata, pana Marti l'a batutu intinsu. Aci a perdatu Robertu multi magnati, prelati, óstasi, pungi cu bani, arme si captivi. — Regele si-a schimbatu vesmentulu cá se 'si scape viet'i'a si Desieu carele s'a imbracatu cá si rege a caditu victima. Robertu a muritu in 1342.

§. 19. Ludovicu celu Mare, 1342—1382.

Fiindu Ludovicu in Transilvani'a cá se paciúesca cauzele sasiloru, si cele pentru posesiunea eclesiastiloru si seculariloru (1343). Alisandru I. Basarab vine in Ardélu, si léga amicétia cu regele. Regele in sa in 1345 pléca in contra domnului romanescu, si arma'ta ajungendu in tíera, revoltéza pe boieri, dara domnulu 'i bate. — Ludovicu rentornandu face o donatiune boieriloru romani, fratiloru Crepatu, Stanu, Négu, Vlaicu, Nicolau si Vladu, pentruca 'lu ajutare in contra lui Alisandru I. Basarabu si li da posesiunea Recasiu si multe sate in Banátu lenga Tinusiu. —

In 1352, Atlamu ducele tatariloru intra in Transilvani'a, éra Andreiu Latico vovodulu 'i bate intre secuime. — In acestu timpu, Dragosiu vovodulu din Marmati'a, trece cu vreocativa ostasi in Moldavia, si asiedienduse la Suciava, se face Domnu in tíera. — Mai tardiu trece si Bogdanu vovodulu din Marmati'a, si ucigendu pe Sasu voda din Moldavia, urmatoriulu lui Dragosiu (1354—1358) se face Domnu. —

Unu velu e aruncatu peste aceste date istorice la toti scrietorii timpului. — Din diploma regelui Ludovicu din 1360, data lui Dragosiu din Maremuresiu, fiulu lui Jula, se vede, ca unu Dragosiu s'a luptatu la olalta cu ungurii si polonii in contra domnului moldovenescu (pe atunci Stefanu I.) si

Dragosiu capeta dela Ludovicu 6 sate in Marmati'a pentru sine si fiii sei Jula si Ladu. E in sa de a se crede, ca nu acestu Dragosiu a emigratu, ci unu altu antecesoriu alu seu.

Dupace Bogdanu a omoritu pe Sasu voda fiulu lui Dragosiu, Balcu fiulu lui Sasu voda, s'a rentorsu din Moldavi'a, lasandu-si aci rudeniele si bunurile, si a venitu la Ludovicu in servitiulu militariu. Ludovicu 'lu face voda in Marmati'a, si in 1365 'i da o diploma pentru meritele sale facute in servitiulu regelui, donandu-i Coni'a, si alte 8 sate (Iodu, Monze, Bocicoiu, Borosiu, 2 Bizou, 2 Seliste) in Marmati'a.

Aceste sate era a lui Bogdanu voivodulu din Marmati'a, capetate inca mai demultu dela Elisabet'a mam'a lui Ludovicu; dar deorece Bogdanu a trecut mai nainte in Moldavi'a, si a cuprinsu tier'a pentru sine, regele a stricatu cartile de donatiune pentru famili'a lui Bogdanu, si luandu-le, a datu tote satele aceste lui Balcu, voivodulu romanu din Marmati'a, si prin Balcu, lui Dragu, Dragomeru si Stefanu, fratii lui Balcu. Acesti frati se redicaru incetu la demnitatile cele mai nalte lenga regele, si mai capetara in 1373 si alte donatiuni. — Dar' familiile lor, s'au renegatu de natiunea romana pe viitoriu. —

Ludovicu da in 1362 satulu Salastu si padurea Titosiu „credintiosului“ romanu, comitelui Ladislau Musiatu de Almasiu pentru merite, si prin densulu lui Petru, Ion, Lascu si Musiatu, filorului. Cnezii romani era pe atunci Stroia, si Zeicu. — Regele rescóla pe nobili (1365) in cantra lui Blaiicu II. Besarabu domnulu Romaniei, Banulu Severinului si ducele plantatiunii noue din Fagarasiu, in sa nu se bate cu elu, ci trece si cuprinde Vidinulu; era in anulu viitoriu Vlaiicu ajuta pe regele in contra turcilor. — Deorece in sa domnulu Romaniei (1369) bate pe unguri si 'i scóte din Vidinu, cá se reasiedie pe banulu Stratimeru, Ludovicu pléca a supra lui; — dar principele romanu incungiurandulu intre muuti si paduri, a ucisu pe multi dintre cei mai mari a-i regelui, si a repurtatu o victoria fórte gloriósa; panace la Dunare alta óste a

regelui sub Gar'a cuprinde Severinulu. — Ludovicu móre in 1352. —

(Vá urmá.)

Ratiuciniulu despre fondulu juristiloru.

Din lun'a trecuta a remasu unu superplusu de 315 f. — cr. Prin staruint'a D. protopopu Stefanu Branea a intratu si anume: dela D. Iosifu Moga, docinte 1 f., Nicolau Prava, mesuratoriulu 1 f., Joane Hubertu 50 cr., Bitai Carolu, proprietariulu 50 cr., Albert János, parochu 30 cr., Alesandru Fegyverneki, propr. 1 f., Daniilu Fogarasi, c. r. actuariulu 1 f. alti 15 cr. si dela D. Stefanu Branea, protop. 2 f., peste totu . . . 7 f. 45 cr.

Prin staruint'a D. Gavriilu Maniu, adiunctu c. r. de cercu dela mai multi binefacutori din tienutulu Cetatii de pétra si alu Lapusiului . . . . . 100 f. — cr.

Sum'a . . . . . 422 f. 45 cr.

Din acestea s'a impartitu in 1. Iuniu 1861 fiindu de facie Maniu, Hanea, Vestemcanu, Stezar, Bechnitiu, Mateiu, Popoviciu, Bacu, Ardeleanu, Gaertner si Vaida drepteanului, Copaceanu 6 f., Maniu 10 f., Efraimu Popu 10 f., Cetatianu 6 f., Muntiu 4 f., Dobo 10 f., Velicianu 4 f., Pertia 6 f., Albini 4 f., Gerasimu 4 f., Cosieriu 12 f., Gruescu 6 f., Densusanu 10 f., Puscariulu 12 f., Francu 6 f., Preda 8 f., Schiau 6 f., Iosifu Popu 10 f. si Horvatu 10 f. . . . . sum'a . . . . . 144 f. — cr.

Acesta suma subtragenduse din banii de susu, remane unu superplusu de . . . . . 278 f. 45 cr. di: dóue sute sieptedeci si optu de fiorini si 45 cr. val. austr.

Cu acesta ocaziune esprima subscrisulu comitetu la toti binefacutori, indeosebitu vredniculu barbatu D. Gavriilu Maniu, carele si astadata credintiosu zelulu seu celui inflataratu pentru inaintarea natiunei a datu unu esemplu vrednicu de imitatu, cea mai caldurósa multumita.

Era incatu se tiene de nóta onoratei Redactiuni a „Telegrafului romanu“ aduce acestu comitetu la publica cunoscinti'a, ca neci din partile M.-Osiorheului, nici din M.-Osiorheiu insusi nu s'a tramisus astui Comitetu pana in diou'a de astadi nici macaru unu cruceru.

De altmintrea neindoiinduse insusi nici acestu Comitetu despre adevेरulu cuprinsulu a acei note, provóca pe D. S. P. din M.-Osiorheiu, care dupa sciri positive intru adevेरu au adunatu un'a sumulitia pentru ajutorarea juristiloru din Sibiuu, a tramite in celu mai scurtu tempu atatu sum'a adunata, catu si filera de subscripitiune la acestu Comitetu.

Sibiuu, 1. iuniu 1861.

Comitetulu.

Mai multi dintre DD. abonati la „Amic. Scólie“ n'a tramisus inca pretiulu abonamentului nici de pe anulu decursu 1860 si nici pe semestr. I anul. curinte 1861, desi fói'a le-a amblatu regulatu dupa cum a cerutu DDloru prin scrisorile tramise catra redactiune. Rugamu deci cu tóta cuviinti'a pre toti, carii n'a respunsu inca banii de prenumeratiune pe timpulu sus aratatu, se aiba bunatate a-i tramite inca inainte de ce espira abonamentulu pe semestrulu acesta, cá nu din o asemenea cauza se patimesca fói'a si ceialalti abonanti.

Editur'a.

Pentru Calindariulu

AMICULU POPORULUI

pe 1862 se primescu articuli binelucrati de ori ce materia pana in 15. Iuliu a. c. Scrisorile sunt a se adresá catra Redactiunea acestei foi. — Atata spre sciinti'a la mai multi, carii ne intréba.